

Poul Nielson
 Stud.scient.pol.

FREDSTRUSLEN

"Om muligheden for og ønskeligheden af fred. En betænkning fra Iron Mountain".
 Med indledning af Leonard C. Lewin og forord af John Kenneth Galbraith.

Denne bog, der handler om krigens funktioner og om hvilke farer, det moderne samfund stilles over for i tilfælde af varig fred, må siges at være hverken mere eller mindre end en politologisk gyser. En Særlig Studiegruppe på 15 fremtrædende videnskabsmænd og specialister inden for vidt forskellige områder, nedsat under særdeles hemmelighedsfulde omstændigheder af den amerikanske regering i august 1963, har brugt ca. 3 år på "nøjagtigt og realistisk at fastslå naturen af de problemer, som De forenede Stater ville stå over for, hvis og når en tilstand af varig fred opstod, og at give udkast til et program for imødegåelse af denne eventualitet".

Gruppens mødested var "Iron Mountain", - et atombombesikret beskyttelsesrum ved byen Hudson, som anvendes af nogle af de store amerikanske industri- og bankvirksomheder til sikring af ledelsernes funktionsdygtighed efter atomangreb, og offentlighedens kendskab til hele projektet skyldes udelukkende, at ét af medlemmerne af den Særlige Studiegruppe efter lange overvejelser besluttede at bryde sin tavshedspligt.

Selve betænkningen indledes med en understregning af den objektivitet og det meget brede relevansfelt, der lægges til grund for studiet. Herefter følger en forkastelse af alle hidtidige planer for økonomisk omstilling ved afrustning, først og fremmest fordi disse er præget af en fælles, fundamental misforståelse: "Det er en ukorrekt antagelse, at krig, som institution betragtet, er underordnet det sociale system, den formodes at tjene". Derfor er alle planer om at anvende krigssystemets ressourcer til noget "fornuftigt" på forhånd dømt til at være ude af trit med realiteterne. "Krigen er i sig selv det grundlæggende sociale system, inden for hvilket andre, sekundære former for social organisation strides eller konspirerer. Den er det system, som har dirigeret de fleste af de kendte menneskelige samfund, ganske som den gør det i dag".

En gennemgang af krigens ikke-militære, indirekte funktioner omfatter de økonomiske (konjunkturstabilisator, væksthæmmende), politiske ("Organisationen af et samfund med henblik på krig er dets væsentligste, politiske stabilisator"), sociologiske (værnepligten holder ungdomskriminaliteten under kontrol, krigen som model for "kollektivt offer"), økologiske (moderne kernevåbenkrigsførelse er befriet for den traditionelle krigsførelses regressiv genetiske virkninger; kernevåbnene gør ikke forskel, hvorfor "deres anvendelse ville gøre en ende på den

uforholdsmæssige udryddelse af artens fysisk stærkere medlemmer i krigsperioder"), kulturelle og videnskabelige ("Krig er den væsentligste, motiverende kraft bag videnskabens udvikling på ethvert plan, fra det abstrakt begrebsdannende til det snævert teknologiske") samt nogle mindre udførligt behandlede funktioner.

Betænkningen opregner derefter nogle eksempler på erstatninger for krigens funktioner, og af disse fremgår det klart, at samfundet måtte ændres fundamentalt, og at det ville kræve "opfindelsen" af helt nye former for trusler mod samfundet og dets individer, dersom man skulle kunne opretholde samfundet overhovedet. Endelig indeholder betænkningen konklusioner og et konkret forslag, som omtales nedenfor.

Beskrivelserne af fremgangsmåden ved nedsættelsen af gruppen og af dens arbejdsformer er ikke mindre fascinerende læsning end selve betænkningen, - ikke mindst fordi en række kontroversielle problemer i forbindelse med forholdet mellem videnskaben og samfundet (statsmagten) her indirekte belyses på en meget realistisk og provokerende facon. Man sidder med en fornemmelse af virkelig for en gangs skyld at læse noget, der er sluppet ud fra systemets indre cirkler, men netop derfor trænger spørgsmålet om bogens autenticitet sig uvægerligt på. Ved en første, hastig gennemlæsning formår John Kenneth Galbraiths beroligende forsikring i forordet ("Offentligheden kunne ikke føle sig mere sikker, om jeg havde skrevet det selv") at fastholde en vis pirrende tvivl, men alt i alt må man nok slå sig til tåls med, at der er tale om et usædvanligt smart skrevet essay, som ved selve sin form aktualiserer en etisk-politisk debat om videnskabens placering, og som i sit indhold bevidst kynisk tramper rundt på samfundets ømme ligtorne.

I en række henseender spiller det ikke nogen rolle, om hele affæren er opdigtet eller ej, idet bogen under alle omstændigheder er så tilpas troværdig, at det hele kunne være sket; i hvert fald kan man nemt forestille sig, at sådanne ekspertgrupper vil blive brugt på denne måde, og så er diskussionen om de principielle problemer jo lige så reel og nødvendig.

På samme måde kan den videnskabelige objektivitetstro, der præger fremstillingen, betragtes: Hvis bogen er autentisk, har man her et usædvanligt klart eksempel på et postuleret objektivt samfundsvidenskabeligt arbejde. Hvis den ikke er autentisk, så sikrer den bevidste stræben efter at virke autentisk, at den er repræsentativ, også med hensyn til hvilken samfundsvidenskabelig doktrin man lader præge fremstillingen. I et interview om gruppens arbejdsformer bliver den anonyme NN, der har brudt tavshedspligten af samvittighedsgrunde, spurgt: "Er det muligt at beskæftige sig med spørgsmål som krig og fred, uden at ens personlige vurdering spiller ind?" Hertil svarer NN: "Ja, det er. Jeg forstår Deres skepsis...Objektivitet findes, og jeg tror, vi praktiserede den.." I indledningen i selve betænkningen fastslås det, at man har overført den "rene objektivitet" i krigsstudierne hos f.eks. Hudson Institute og Rand Corporation til studiet af fredens problemer.

Den mere eller mindre klædelige blufærdighed, der under den videnskabelige værdirelativismes beskyttende vinger karakteriserer vore hjemlige politologer, præger i hvert fald ikke betænkningen fra Iron Mountain. Præciseringen af, i hvilket omfang videnskabsmændene i en sådan arbejdsgruppe mener at have fundet frem til objektive svar på nogle af samfundets fundamentale politiske problemer, er et spørgsmål, der rækker langt ud over det rent videnskabsteoretiske, idet netop dette spørgsmål er afgørende for, hvem der i sidste instans i forholdet mellem videnskab og samfund bliver tjener og herre.

Det mest oprørende ved bogen er egentlig ikke konklusionerne om krigssystemets nødvendighed for samfundets fortsatte beståen og stabilitet; snarere er det selve gruppens eksistens og arbejdsform, der, især på baggrund af objektivitetspostulatet, tvinger nogle meget foruroligende spørgsmål frem: Hvem skal bestemme, hvad der skal forskes? og: Hvem må have adgang til resultaterne?

I takt med udviklingen af avancerede kvantitative metoder i samfundsvidenskaberne vil staternes politiske magtcentre (eller andre magtcentre!) kunne opkøbe sig en viden, hvis blotte eksistens afgørende vil forrykke forholdet mellem individ og statsmagt. Der er næppe tvivl om, at udviklingen allerede er nået betydeligt længere, end det er behageligt at forestille sig - ikke mindst fordi sådanne forskningsprojekter og resultater næsten altid vil være af en sådan karakter, at hemmeligholdelse vil være en forudsætning for henholdsvis deres realisering og anvendelse.

Den enkelte videnskabsmands situation er ikke let: han får tilbudt et spændende stykke arbejde i et team af kendte kapaciteter (et blåt stempel, der næppe skader nogens fremtid), god betaling og muligheden for virkelig at se sine teorier anvendt i en praktisk sammenhæng. Til gengæld ved han ikke, hvem han egentlig arbejder for, og hvad resultaterne bliver brugt til, og selve det at kende til forskningsresultater, som offentligheden intet aner om, kan ikke undgå at være en belastning. Spørgsmålet om, hvad den enkelte videnskabsmand lader sig bruge til, er jo ikke nyt, men det bliver mere og mere alvorligt. (Måske er den puritanske holdning til selv den klart postulerede værdirelativistiske politologis forhold til samfundet noget af det mest opmuntrende ved det lokale studenter"oprør").

Betænkningen fra Iron Mountain er et grelt eksempel på, hvorledes videnskaben kan udnyttes som statens tjener, men som en klar konsekvens af den videnskabsteoretiske objektivitetstro kræver realiseringen af betænkningens forslag i virkeligheden, at samfundet underordnes videnskaben. Man foreslår et permanent Krigs/Fredsforskningsinstitut oprettet direkte under præsidentens ledelse og med enorme magtbeføjelser uden offentlig kontrol. Viden er magt. Magt er viden.